

Tien jaar Wet Internationale Misdrijven - een evaluatie²

DD 2014/25

1 Inleiding

Op 1 oktober 2003 trad de Wet Internationale Misdrijven (WIM) in werking. De belangrijkste doelstelling van de wet was om aan de verplichtingen te voldoen, voortvloeiende uit de ratificatie door Nederland van het verdrag van Rome met betrekking tot de oprichting van het Internationale Strafhof. Daarnaast wilde Nederland zich met een actieve vervolging van oorlogsmisdadigers graag verder profileren als een staat die zich actief inzet in de strijd tegen de straffeloosheid van deze daders en verder gaan dan alleen als gastland van het internationale straftribunaal voor voormalig Joegoslavië en het Internationale Strafhof te dienen. Maar wat heeft 10 jaar WIM tot dusverre opgeleverd?

In deze bijdrage zal het functioneren van de WIM en de vervolging van oorlogsmisdadigers en andere verdachten van internationale misdrijven in Nederland nader worden belicht. In paragraaf 2 wordt kort aandacht besteed aan de vervolging van oorlogsmisdadigers in Nederland voor de inwerkingtreding van de WIM. Vervolgens is er in paragraaf 3 aandacht voor de wetsgeschiedenis en de doelstellingen van de WIM. In paragraaf 4 worden de wijze waarop de opsporing van dit soort misdrijven in Nederland is georganiseerd en de verschillende organen die daarbij betrokken zijn eveneens kort – toegelicht. In paragraaf 5 is aandacht voor de zaken die Nederland in dit kader heeft onderzocht, vervolgd en berecht alsmede voor een aantal zaken waarin wel onderzoek is verricht maar uiteindelijk geen vervolging is gestart. In deze paragraaf zal ook een vergelijking worden gemaakt tussen de vervolging van internationale misdrijven in Nederland en de vervolging van dergelijke misdrijven door internationale straftribunalen en hoven in de afgelopen 65 jaar; daarbij zal bijzondere aandacht worden besteed aan de verrichtingen van het Internationale Strafhof in de afgelopen 10 jaar. Tot slot zullen in de laatste paragraaf enkele conclusies worden getrokken en zal de toekomst van de WIM worden belicht.

2 Het pre-WIM tijdperk

Vóór de inwerkingtreding van de WIM is Nederland niet heel actief geweest in het opsporen en vervolgen van personen die verdacht werden van internationale misdrijven. Zo trad het OM niet op tegen asielzoekers die betrokkenheid bij internationale misdrijven (de 1F clause) tegengeworpen kregen³ en werd bijvoorbeeld ook geen actie ondernomen toen Pinochet in 1994 Amsterdam bezocht.⁴ Waarschijnlijk lag een aantal redenen aan deze inactiviteit ten grondslag: ten eerste zag het OM in het vervolgen van vermeende oorlogsmisdadigers geen prioriteit mede omdat dergelijke zaken moeilijk, tijdrovend en kostbaar

-
1. *Hoogleraar internationale criminologie aan de Universiteit van Tilburg. De auteur dankt Marc Groenhuijsen, Roelof Haveman en Theo de Roos voor hun commentaar op een eerdere versie en voorts vooral ook Simon Minks voor zijn bereidheid haar te woord te staan en inzicht te verschaffen in de gang van zaken in hoger beroep in WIM-zaken en voor het meelesen van dit artikel.*
  2. Citeerwijze: A. Smeulers, 'Tien jaar Wet Internationale Misdrijven – een evaluatie', DD 2014, 25.
  3. Artikel 1F van het Vluchtelingenverdrag van 28 juli 1951 sluit personen uit van het verkrijgen van een vluchtelingenstatus als er een vermoeden bestaat dat zij betrokken zijn geweest bij misdrijven tegen de vrede, oorlogsmisdrijven en misdrijven tegen de menselijkheid.
  4. Het Chilicomité had aangifte gedaan tegen Pinochet vanwege foltering. Zie ook Ch. Ingelse & H.G. van der Wilt, 'De zaak Pinochet. Over universele rechtsmacht en Hollandse benepenheid', *NJB* 71 (1996), p. 280-285.

zijn; ten tweede kan vervolging politiek gevoelig liggen, zeker als het gaat om voormalige staatshoofden zoals Pinochet en ten derde bestond er onduidelijkheid over de vraag in hoeverre Nederland universele rechtsmacht had met betrekking tot internationale misdrijven en dan met name oorlogsmisdrijven, mede vanwege een wat ongelukkige formulering in de Wet Oorlogsstrafrecht (WOS).

Op 11 november 1997 kwam meer duidelijkheid over de reikwijdte van de Nederlandse wet en dan vooral de WOS toen de Hoge Raad uitspraak deed in de *Knesevic*-zaak, een vermeende Joegoslavische oorlogsmisdadiger. In deze uitspraak bepaalde de Hoge Raad dat de Nederlandse rechter wel degelijk universele rechtsmacht voor oorlogsmisdrijven had, ook als Nederland niet actief bij de oorlog betrokken was.⁵ Deze belangrijke principiële uitspraak leidde echter niet tot vervolging omdat *Knesevic* Nederland toen al had verlaten.⁶ Ten aanzien van foltering oordeelde de Hoge Raad vijf jaar later in de zaak tegen Desi Bouterse dat Nederland slechts rechtsmacht had voor folteringen begaan na 20 januari 1989, de datum waarop Nederland partij werd bij het Verdrag tegen Foltering.⁷

Een eerste aanzet tot een actievere houding met betrekking tot het opsporen en vervolgen van internationale misdrijven werd gedaan in 1994, toen het nationaal opsporingsteam voor Joegoslavische oorlogsmisdrijven (NOJO-team) werd opgericht. Dit team had de taak om verdachten die zich in Nederland bevonden en misdrijven hadden begaan in voormalig Joegoslavië op te sporen en te vervolgen. Toen in 1998 het Statuut van Rome ter oprichting van het Internationaal Strafhof werd ondertekend, werd het takenpakket van het NOJO-team uitgebreid naar daders van internationale misdrijven elders ter wereld begaan en veranderde de naam in het Nationaal Opsporingsteam voor Oorlogsmisdrijven (NOVO-team). Reden om het werkveld van het team uit te breiden was tweërlei. Ten eerste werd politiek belang gehecht aan een actievere houding van Nederland, nu duidelijk werd dat Nederland ook het Internationaal Strafhof zou gaan huisvesten. Ten tweede werd er steeds meer druk op landen uitgeoefend om ervoor te zorgen dat zij geen toevluchtsoord voor oorlogsmisdadigers werden.⁸ Daarnaast achtte ook de Tweede Kamer het 'niet acceptabel (...) dat verdachten van zware oorlogsmisdrijven vrij rondlopen op Nederlands grondgebied.'⁹ Al in 1997 werd daarom besloten dat 1F-ers hun strafrechtelijke verantwoordelijkheid niet mochten ontlopen en dat het OM ervan op de hoogte gesteld moest worden als een vluchteling van de Immigratie en Naturalisatie Dienst (IND) een 1F status had gekregen.¹⁰

Een eerste evaluatie van de opsporing van oorlogsmisdrijven in Nederland werd in opdracht van het WODC en het Ministerie van Justitie uitgevoerd in 2002 en betrof de periode 1998-2001.¹¹ De onderzoekers concludeerden dat er een onbalans bestond tussen 'de oprechte poging daders van zeer ernstige misdrijven op te sporen en te vervolgen en de weerbarstigheid van dat werk in de praktijk.'¹² De onderzoekers concludeerden dat 'in de periode onder studie geen vervolging van een oorlogsmisdrijf tot stand is gekomen en er nauwelijks concrete opsporingsactiviteiten, zoals het horen van getuigen, verricht zijn.'¹³

5. HR 11 november 1997, NJ 1998, 463.

6. Zie de info daarover op de website van het OM: http://www.om.nl/onderwerpen/internationale/rechtszaken_per_land/bosnie/.

7. HR 18 september 2001, NJ 2002, 559 m.nt. JR en N. Schrijver. Zie ook R. van Elst, 'Universele rechtsmacht over foltering: Bouterse en de Decembermoorden', *NJCM-Bulletin* 2002, p. 208-224.

8. A. Beijer, A. Klip, M. Oomen & M. van der Spek (2002), *Opsporing van oorlogsmisdrijven*, Kluwer p. 12.

9. M. Wijers, K. Lünnevan, R. Haveman, S. ter Woerds & J. Timmer (2005), *Evaluatie Plan van aanpak en opsporing en vervolging van oorlogsmisdrijven*, Den Haag: Verwey-Jonker Instituut, p. 28.

10. *Kamerstukken II* 1997/98, 19637, 295.

11. Beijer et al.

12. Beijer et al., p. 1.

13. Beijer et al., p. 67.

Geconcludeerd werd verder dat hier een aantal oorzaken voor was die met name lagen in de 'complexiteit van de taak: delicten zijn gepleegd in een ver verleden; delicten zijn gepleegd in een ver land; getuigen zijn vaak getraumatiseerd; betrouwbare getuigen zijn moeilijk te vinden; rechtshulp is moeilijk te verkrijgen van door oorlog beschadigde landen'.¹⁴ Gebrek aan succes was niet te wijten 'aan gebreken in het wettelijk kader gelegen, maar aan de onmogelijkheid voldoende bewijs tegen een verdachte te verzamelen', aldus de commissie.¹⁵ Op 3 april 2002 presenteerde de toenmalige minister van Justitie Korthals een nieuw 'Plan van aanpak opsporing en vervolging' dat was opgesteld door een projectgroep.¹⁶ In het plan was rekening gehouden met het bovengenoemde evaluatieonderzoek, de komst van het Internationale Strafhof naar Nederland alsook de nieuw op te stellen Wet Internationale Misdrijven. Ook werd de aanwezigheid in Nederland van vluchtelingen die verdacht werden van oorlogsmisdrijven opnieuw nadrukkelijk als een probleem aan de orde gesteld.¹⁷ Uitgangspunten van het nieuwe plan waren dat 'van groot belang [is] dat de gehele internationale gemeenschap bereid is het nodige aan strafvervolging te doen, waardoor oorlogsmisdadigers inderdaad geen veilige haven kunnen vinden'.¹⁸ Ook werd het volgende gesteld: 'oorlogsmisdrijven rechtvaardigen [...] gelet op hun ernst een serieuze opsporingsinspanning'.¹⁹ Dit betekende dat 'Nederland zorg moet dragen voor een actieve opsporing en vervolging van oorlogsmisdadigers op ons grondgebied'.²⁰ Dat niet alleen: 'Opsporing van oorlogsmisdaden [is] een taak die nationaal en internationaal gezien wordt als een zaak van het hoogste belang'.²¹ Doel van het plan van aanpak was 'om te komen tot een meer doelmatige en effectieve opsporing en vervolging van oorlogsmisdrijven'.²² Dit plan alsmede de Wet van 19 juni 2003, houdende regels met betrekking tot ernstige schendingen van het internationaal humanitair recht, de WIM, luidden een nieuwe periode in.

3 Wetsgeschiedenis WIM

Doel van de WIM

De voornaamste doelstelling van de WIM was om te voldoen aan de verplichtingen voortvloeiende uit het verdrag van Rome ter oprichting van het Internationale Strafhof, meer bepaald het vestigen van rechtsmacht ten aanzien van de misdrijven waarvoor ook het Internationale Strafhof rechtsmacht heeft: oorlogsmisdrijven, misdrijven tegen de menselijkheid en genocide. Vóór de inwerkingtreding van de WIM had Nederland al rechtsmacht voor oorlogsmisdrijven op basis van de WOS, voor genocide op basis van de Uitvoeringswet Genocideverdrag en voor foltering op basis van de Uitvoeringswet Folteringsverdrag. De strafbaarstelling van misdrijven tegen de menselijkheid was nieuw. De verplichting om ook deze misdrijven in het nationale strafrecht vast te leggen, staat niet letterlijk in het Verdrag van Rome maar de Nederlandse regering is er toch van uit gegaan dat een dergelijke verplichting voortvloeide uit het aan het Statuut van Rome ten grondslag liggende comple-

14. Beijer et al., p. 67.

15. Beijer et al., p. 67.

16. *Kamerstukken II* 2001/02, 28 317, nr. 1.

17. Dit blijft een terugkerend probleem, zie *Kamerstukken II* 2006/07, 30800 VI, nr. 31, p. 1.

18. *Kamerstukken II* 2001/02, 28 317, nr. 1, p. 3.

19. *Kamerstukken II* 2001/02, 28 317, nr. 1, p. 3.

20. *Kamerstukken II* 2001/02, 28 317, nr. 1, p. 13.

21. *Kamerstukken II* 2001/02, 28 317, nr. 1, p. 14.

22. Wijers et al. p. 9.

mentariteitsbeginsel.²³ De wet is van toepassing op Nederlanders die buiten Nederland een internationaal misdrijf begaan, personen die buiten Nederland een dergelijk misdrijf tegen een Nederlander begaan en personen die buiten Nederland een dergelijk misdrijf hebben begaan en zich hier te lande bevinden. Het betreft dus rechtsmacht gebaseerd op het actief en passief personaliteitsbeginsel alsmede het universaliteitsbeginsel. Het universaliteitsbeginsel is daarbij restrictief uitgelegd: de rechtsmacht bestaat alleen als de persoon zich in Nederland bevindt. De WIM sluit derhalve aan bij de jurisprudentie van de Hoge Raad in de Bouterse zaak.²⁴ Daar de wet geen retroactieve werking heeft, geldt de universele rechtsmacht vanaf het moment waarop de WIM in werking trad, te weten 1 oktober 2003. De WIM heeft de Uitvoeringswet Genocideverdrag, de Uitvoeringswet Folteringverdrag en een deel van de WOS vervangen.²⁵

Wetswijzigingen

Bij wet van 8 december 2011 (inwerkingtreding 1 april 2012) vond een belangrijke wetswijziging plaats waarbij de mogelijkheden tot opsporing en vervolging van internationale misdrijven verruimd werden. In de WIM is nu vastgelegd dat Nederland ook universele rechtsmacht heeft voor genocide gepleegd sinds 1970, het moment waarop de Uitvoeringswet genocide in werking was getreden.²⁶ De wetswijziging was mede een gevolg van de uitspraak van de Hoge Raad van 21 oktober 2008 waarin deze bepaalde dat Nederland geen rechtsmacht had voor de genocide in Rwanda.²⁷ Ook heeft Nederland rechtsmacht uitgebreid ten aanzien van zaken die door internationale straftribunalen aan Nederland zijn overgedragen. Ook deze wetswijziging was een direct gevolg van een concrete situatie. Het Rwanda tribunaal had Nederland gevraagd de strafvervolging van Michel B. over te nemen maar omdat Nederland slechts beperkte rechtsmacht had, kon Nederland niet aan dit verzoek voldoen.²⁸ Een derde belangrijke wijziging betreft de verruimde mogelijkheden tot het uitleveren van personen die verdacht worden van internationale misdrijven. In Nederland zouden zich onder andere een groot aantal Rwandezen ophouden die zonder verdrag niet aan Rwanda uitgeleverd zouden kunnen worden. Er zouden zich, volgens staatssecretaris van Justitie Fred Teeven, in Nederland een paar honderd oorlogsmisdadigers uit Rwanda bevinden.²⁹ Nu het EHRM in de zaak *Ahorugeze v. Zweden*³⁰ had geoordeeld dat uitlevering van deze genocide verdachte aan Rwanda geen strijd met artikel 3 EVRM

-
23. Dit bleek al bij de memorie van toelichting bij de artikelen 17 tot 20 van het wetsvoorstel tot goedkeuring van het statuut waarin betoogd werd dat dit beginsel met zich brengt dat nationale jurisdicties 'op maximale wijze invulling zullen moeten geven aan de mogelijkheid om de misdrijven die in het statuut zijn neergelegd, zelf te berechten'. *Kamerstukken II*, 2000/01, 27484 (R 1669) nr. 3, p. 25. Zie ook M.M. Dolman, 'De wet internationale misdrijven – consequenties van het ICC-Statuut voor vestiging van aansprakelijkheid naar Nederlands materieel strafrecht', in M.M. Dolman (red.), *Vergelding, waarheidsvinding, verzoening*, Amsterdam: Vossiuspers 2004.
24. HR 18 september 2001, NJ 2002, 559 m.nt. JR en N. Schrijver. Zie ook R. van Elst & A.M.M. Orie, 'Strafmachtrecht', in E. van Sliedrecht, A. Orie & J. Sjöcrona (red.), *Handboek internationaal strafrecht*, Kluwer 2008, p. 73-74.
25. Zie voor een uitgebreide bespreking van de WIM, J.R.G. Jofriet, *De Wet Internationale Misdrijven*, Kluwer (2009).
26. *Kamerstukken II* 2010/11, 32 500 VI, nr. 116, p. 8. Die mogelijkheid bestaat nog niet ten aanzien van misdrijven tegen de menselijkheid. Daarover kritisch C. Ryngaert, 'Opsporing en vervolging van internationale misdrijven in Nederland – enige reflecties over de verruiming van de mogelijkheden tot opsporing en vervolging van internationale misdrijven in Nederland', *NJCM* 37-1 (2012), p. 25.
27. De aangehouden verdachte Joseph M. werd voor zijn betrokkenheid bij het geweld ten tijde van de genocide in Rwanda uiteindelijk tot levenslang veroordeeld voor oorlogsmisdrijven.
28. Uiteindelijk werd B. aan het ICTR overgeleverd en door het ICTR tot 8 jaar gevangenisstraf veroordeeld. Rb. Den Haag 21 maart 2008, UTL – I-2007-0.36.808 en ICTR 17 november 2009, *Prosecutor v. Bagaragaza*, ICTR-05-86-S.
29. Zie interview Teeven met NOS op 7 januari 2014, <http://nos.nl/audio/594514-teeven-sommige-vluchtelingen-bleken-oorlogsmisdadigers.html>.
30. EHRM 27 oktober 2011, *Ahorugeze v. Zweden*, nr. 37075/09.

zou opleveren, wilde ook Nederland de mogelijkheid tot het uitleveren van verdachten van de Rwandese genocide mogelijk maken. Op 20 december 2013 werd de uitlevering van een Rwandees die werd verdacht van genocide door de uitleveringsrechter daadwerkelijk toelaatbaar verklaard.³¹ Deze uitspraak kan wel eens een belangrijke precedentwerking hebben voor andere gevallen en heeft heel concreet in januari van dit jaar al tot een nieuwe aanhouding geleid.³² Nederland is bezig afspraken met Rwanda en andere staten te maken over de uitlevering van oorlogsmisdadigers omdat, aldus het Nederlandse standpunt, het altijd de voorkeur verdient om indien mogelijk verdachten in eigen land te berechten. Naast genoemde belangrijke wijzigingen die reeds in werking zijn getreden, is momenteel een nieuw wetsvoorstel aanhangig. Doel van deze hernieuwde wijziging is om de WIM aan de recente aanpassingen en wijzigingen in het Statuut van Rome aan te passen. Het gaat daarbij om de uitbreiding van de rechtsmacht van het Internationaal Strafhof en dus de WIM met betrekking tot oorlogsmisdrijven begaan in niet-internationaal gewapende conflicten en de strafbaarstelling van agressie.

Tweede evaluatie

Twee jaar na de inwerkingtreding van de WIM vond in opdracht van het WODC en het ministerie van Justitie een tweede evaluatieonderzoek plaats naar de opsporing en vervolging van oorlogsmisdrijven in Nederland.³³ Doel was om na te gaan of de doelstellingen van het plan van aanpak dat na de eerste evaluatie in 2002 werd opgesteld, waren gehaald. De onderzochte periode was van april 2002 tot juni 2005. In het rapport werd gesteld dat de overdracht van het gezag naar het Landelijk Parket succesvol was verlopen en het opsporingsteam werd omschreven als deskundig, 'ondernemend en daadkrachtig'.³⁴ Geconcludeerd werd: 'Op dit moment zijn de voorwaarden om succesvol te werken aanwezig. Dat wil zeggen, een goed draaiend team bij de politie en het OM, de aanwezigheid van deskundigheid, competenties en pionierszin, een gevarieerd netwerk van samenwerkingspartners en voldoende middelen en faciliteiten'.³⁵ Wel concludeerde het onderzoeksteam dat een langetermijnvisie miste.³⁶

In een reactie op het tweede evaluatierapport werd bevestigd dat vooral ook de 'aanwezigheid van oorlogsmisdadigers onder de vluchtelingen' als onwenselijk werd gezien.³⁷ Mede naar aanleiding van het tweede evaluatierapport en het overleg met de vaste commissie voor justitie zei de toenmalige minister Hirsch Ballin 'jaarlijkse overzichten toe van zaken die het KLPD in behandeling neemt en afdoet'.³⁸ Verder stelde de minister in 2007-2008 dat hij 'voornemens [is] de opsporing en vervolging van internationale misdrijven te intensiveren'.

4 Organisatie rond de WIM

De bevoegde instanties

Voordat de WIM in werking trad, was de Rechtbank Arnhem de bevoegde instantie om WOS zaken te behandelen. Dat veranderde met de inwerkingtreding van de WIM. Artikel

31. Rb. Den Haag 20 december 2013, RBDHA:2013:18505.

32. Zie berichtgeving NOS 23 januari 2014: <http://nos.nl/artikel/601127-man-uit-leusden-vast-voor-genocide.html>.

33. M. Wijers, K. Lünnevan, R. Haveman, S. ter Woerds & J. Timmer, *Evaluatie plan van aanpak opsporing en vervolging oorlogsmisdrijven*, november 2005.

34. Wijers et al. p. 112.

35. Wijers et al. p. 161.

36. Wijers et al. p. 118.

37. *Kamerstukken II 2006/07, 30800VII*, nr. 31, p. 1.

38. *Kamerstukken II 2006/07, 30800 VI*, nr. 116, p. 8.

15 WIM bepaalt dat bij uitsluiting de Rechtbank in Den Haag bevoegd is. Aanvankelijk was het de bedoeling de Rechtbank Arnhem bevoegd te maken, daar deze rechtbank immers een expertise had opgebouwd met betrekking tot oorlogsmisdrijven, maar uiteindelijk is voor de Rechtbank in Den Haag gekozen omdat deze rechtbank reeds belast was met de samenwerking met de verschillende internationale straftribunalen als het Joegoslaviëtribunaal, Rwandatribunaal en Internationaal Strafhof. Een uitzondering hierop bestaat slechts als de rechter in militaire zaken te Arnhem bevoegd is op grond van de Wet Militaire strafrechtspraak.

Lange tijd stuurde het zogeheten WOS-team (Team Wet Oorlogsstrafrecht) van het parket Arnhem het NOVO-team aan. Maar per 1 september 2002 werd het Landelijk Parket in Rotterdam verantwoordelijk.³⁹ Het landelijk parket is door het college van procureurs-generaal aangewezen als enige bevoegde instantie die bevoegd is inzake internationale misdrijven.⁴⁰

Het eerste speciale opsporingsteam dat werd opgericht was het NOJO in 1994. Vier jaar later werd de taak van het team uitgebreid en veranderde de naam in NOVO. In 2003 ging het NOVO-team op in de Dienst Recherche Onderzoek (DRO) en werd de opsporing van internationale misdrijven een van de negen aandachtsgebieden. Weer een half jaar later ging deze op in de Dienst Nationale Recherche (DNR) die verantwoordelijk was voor zware en georganiseerde criminaliteit. Vanaf dat moment wordt het NOVO-team ook wel ROM-team genoemd (Resultaatsgebied oorlogsmisdrijven). Het team wordt voor een periode van 6 jaar ingesteld (1998-2003). Op 1 juli 2003 werd het Team Internationale Misdrijven (TIM) opgericht.⁴¹ In 2010-2011 zijn binnen dit team drie clusters opgericht, gebaseerd op prioriteitslanden.⁴²

Samenwerking

De bevoegde instanties werken nauw samen met diverse andere instanties in Nederland. Zo organiseert de minister van Veiligheid en Justitie een ketenoverleg tussen alle partners in internationale misdrijven (IM keten).⁴³ Het betreft: Openbaar Ministerie, KLPD, ministerie van Buitenlandse Zaken, ministerie van Binnenlandse Zaken, ministerie van Veiligheid en Justitie en de IND.⁴⁴ In 2012 werd de Taskforce Internationale misdrijven opgericht (KLPD, IND, MvJ, MvBZ, DT&V en LP).⁴⁵ Daarnaast is ook het Bureau internationale rechtshulp een belangrijke partner en hebben de binnenlandse veiligheidsdienst (BVD) en militaire inlichtingendienst (MID) soms informatie beschikbaar over oorlogsmisdrijven.⁴⁶ Opsporingsonderzoek in het buitenland is verder alleen mogelijk met hulp van de autoriteiten aldaar⁴⁷ en steun van de ambassadeurs.⁴⁸

Verder wordt ook internationaal samengewerkt met het Joegoslaviëtribunaal en Internationaal Strafhof,⁴⁹ NGO's zoals Amnesty International, Global Witness, Human Rights Watch

39. Zie ook de website <http://www.om.nl/onderwerpen/internationale/>.

40. Aanwijzing afdoeining aangiften m.b.t. de strafbaarstellingen in de Wet Internationale Misdrijven, *Stcrt.* 2003, 247, p. 11-13.

41. Voor meer algemene informatie de website van het Team Internationale Misdrijven: <http://www.politie.nl/onderwerpen/internationale-misdrijven.html>.

42. *Kamerstukken II* 2010/11, 32 500 VI, nr. 116, p. 7.

43. *Kamerstukken II* 2007/08, 31 200 VI, nr. 193, p. 5.

44. *Kamerstukken II* 2008/09, 31 700, nr. 124, p. 4.

45. *Kamerstukken II* 2013/14, 33750 VI, nr. 27.

46. *Kamerstukken II* 2001/02, 28317, nr. 1, p. 7.

47. Beijer et al., p. 66.

48. *Kamerstukken II* 2006/07, 30800 VI, nr. 116-6.

49. Wijers et al. p. 102.

en het Rode Kruis. Er is een EU-netwerk van contactpunten voor genocide, misdrijven tegen de menselijkheid en oorlogsmisdrijven.

Werkwijze

Zaken kunnen op verschillende manieren bij het OM aangebracht worden. Er kan aangifte gedaan worden, getuigen kunnen zich melden, er kunnen tips binnenkomen, er kunnen aanknopingspunten gevonden worden in andere strafdossiers of een zaak kan onder de aandacht komen via de media, zoals in de *Van Anraat*-zaak gebeurde. Veruit de meeste zaken die bij het Landelijk Parket komen, zijn afkomstig van de IND. Het gaat daarbij om de zogenoemde 1F zaken – dat zijn asielzoekers wier verzoek om een vluchtelingenstatus of verblijfsvergunning afgewezen wordt omdat er aanwijzingen zijn gevonden dat de betreffende persoon betrokken is geweest bij internationale misdrijven. Een om deze redenen afgewezen asielzoeker kan echter niet in alle gevallen ook daadwerkelijk uitgezet worden. Hierdoor kan het zijn dat een '1F-er' toch in Nederland verblijft, terwijl er aanwijzingen zijn van zeer ernstige delicten.

In 2002 werd daarom bij de IND een aparte 1F unit opgericht. In gevallen van een bepaald vermoeden wordt het dossier overgedragen aan deze unit. Mocht artikel 1F van toepassing verklaard worden, dan wordt asiel geweigerd en wordt het dossier aan het OM overgedragen. Mocht het Landelijk Parket van oordeel zijn dat er voldoende aanknopingspunten zijn, dan wordt het dossier doorgestuurd naar het TIM.⁵⁰ Het kan echter ook zijn dat zaken onmiddellijk als kansloos worden aangemerkt. Dat kan verschillende redenen hebben, bijvoorbeeld omdat er juridische obstakels zijn, de situatie in het land waar de misdrijven begaan zijn onveilig is, men afhankelijk is van onbetrouwbare autoriteiten of er sprake is van immuniteiten.⁵¹ Belangrijk in dit verband is dat het criterium dat wordt gebruikt om een 1F status tegen te werpen verschilt van het strafrechtelijk verdenkingscriterium. In het eerste geval gaat het om 'ernstige redenen om te veronderstellen' en in het tweede om een op basis van artikel 27 WvSv 'redelijk vermoeden van schuld'. In de praktijk blijkt deze laatste eis een zwaardere.⁵² Het is dus zeker niet zo dat in alle gevallen waarin een 1F status wordt tegengeworpen ook daadwerkelijk sprake is van een strafrechtelijke verdenking, laat staan dat steeds tot vervolging overgegaan kan worden.⁵³ Uiteindelijk leidt minder dan 1% van de 1F dossiers tot vervolging, aldus Wijers in 2005.⁵⁴

Pas sinds 1997 wordt het aantal asielzoekers geteld dat een 1F krijgt tegengeworpen. Volgens de adviescommissie voor Vreemdelingenzaken stonden er in 2008 zo rond de 700 personen als 1F-er geregistreerd in het IND-informatiesysteem, zo'n 0.3 % van het totaal aantal asielzoekers in die periode.⁵⁵ De tweede evaluatiecommissie stelde dat er in de periode 1998-2003 694 dossiers naar het OM zijn gestuurd. Van deze dossiers zijn 169 opgelegd. Dit wil zeggen dat er een tijdelijke belemmering voor opsporing en vervolging geconstateerd is waardoor er geen oriënterend onderzoek gestart kan worden, maar dat het dossier in

50. Notitie betreffende de toepassing van artikel 1F Vluchtelingenverdrag als bijlage bij *Kamerstukken II 2006/07*, 31 200 VII, nr. 160, p. 18.

51. Zie ook *Kamerstukken II 2007/08*, 31 200 VI, 193, p. 3.

52. Zie Wijers et al. p. 57-58.

53. Overigens kan de vraag gesteld worden of een 1F tegenwerping wel in alle gevallen terecht is. Zie *Kamerstukken II 2006/07*, 30800 VI, nr. 116 – 3.

54. Wijers et al. p. 121. Zie ook de conclusie van Van Wijk die stelt dat van de 700 personen die van 1998 tot 2007 vanwege een 1F status zijn uitgesloten er slechts 6 zijn vervolgd. J. van Wijk, 'Als vluchtelingen (mogelijk) anders zijn – 1F-uitsluiting van de asielprocedure en vervolging van internationale misdrijven', *TvC* 53(4) 2011, p. 322.

55. Adviescommissie voor vreemdelingenzaken, Artikel 1F Vluchtelingenverdrag in het Nederlands vreemdelingenbeleid, Den Haag 2008 en Van Wijk, p. 319.

een later stadium na een herbeoordeling mogelijk alsnog tot een opsporing of vervolging kan leiden – de dossiers worden dus tijdelijk aan de kant gelegd.⁵⁶ In 156 gevallen gebeurde dat vanwege een onvoldoende vervolgingsimplicatie dan wel opportuniteit en in 13 gevallen omdat Nederland geen rechtsmacht had. Op 1 oktober 2003 – de dag dat de WIM in werking trad – zou het OM een achterstand van 525 dossiers hebben gehad.⁵⁷ In de periode 2003-2005 werd al een groot deel van de achterstand ingelopen en restte een totaal van 260 te beoordelen dossiers waarvan 154 een herbeoordeling vergden en 106 een nieuwe beoordeling. In 2008 constateerde de minister dat er op dat moment zo'n 350 vreemdelingen met een 1F status in Nederland verbleven, waarvan bijna de helft de Afghaanse nationaliteit had en de anderen voornamelijk uit Irak, Iran en Angola kwamen.⁵⁸ De rest van de 1F-ers kwam uit voormalig Joegoslavië, Congo, Sierra Leone, Turkije en Rwanda.⁵⁹ In de jaarlijkse rapportages sinds 2008 staan overzichten van het aantal nieuw binnengekomen 1F-zaken en wat er daarmee in dat jaar gebeurd is. Uit tabel 1 blijkt dat er tussen 2008 en 2012 131 nieuwe dossiers bij het OM zijn binnengekomen. In 51 gevallen (39%) was sprake van een tijdelijke belemmering voor opsporing en vervolging: deze dossiers zijn opgelegd, zoals dat heet, en zullen in een later stadium herbeoordeeld worden. In 15 gevallen (11%) was sprake van een permanent vervolgingsbeletsel omdat Nederland geen rechtsmacht had of omdat de persoon al onherroepelijk is veroordeeld: deze dossiers zijn afgevoerd en er wordt geen verdere actie ondernomen. In totaal zijn 55 zaken (42%) in behandeling genomen en is dus nader onderzoek verricht. In 10 zaken (8%) kon in het jaar dat de dossiers bij het OM waren binnengekomen nog geen actie ondernomen worden. Naast de nieuw binnengekomen 1F-dossiers heeft het OM ook toegezegd oude 1F-dossiers te bekijken. In de periode tussen 2008-2012 zijn 251 zaken herbeoordeeld en dat heeft in 116 zaken (46%) geleid tot een oriënterend onderzoek.

Tabel 1 - 1F zaken⁶⁰

	2008	2009	2010	2011	2012	Totaal	
Totaal aantal 1F dossiers binnengekomen bij OM	26	22	16	27	40	131	
Aantal opgelegd	18	11	10	9	3	51	39%
Aantal afgevoerd	2	1	5	3	4	15	11%
Aantal in behandeling	2	4	1	15	33	55	42%
Aantal nog niet beoordeeld	4	6	0	0	0	10	8%
Herbeoordeling oude zaken	86	73	43	20	29	251	
Oriënterend onderzoek	12	31	24	20	29	116	46%

56. Zie voor uitleg van de terminologie *Kamerstukken II 2008/09*, 31700 VI, nr. 124, p. 7.

57. Wijers et al. p. 52.

58. *Kamerstukken II 2007/08*, 31 200 VI, nr. 160.

59. Van Wijk, p. 316.

60. Cijfers zijn ontleend aan de jaarlijkse rapportagebrieven: *Kamerstukken II 2007/08*, 31200VI, nr. 132; *Kamerstukken II 2008/09*, 31 700 VI, nr. 124; *Kamerstukken II 2009/10*, 32 123 VI, nr. 106; *Kamerstukken II 2010/11*, 32500 VI, nr. 116; *Kamerstukken II 2011/12*, 33000 VI, nr. 103 en *Kamerstukken II 2013/14*, 33750, VI, nr. 27.

Waar het bij de 1F-ers aanvankelijk vooral ging om Afghanen,⁶¹ kwamen daar in de loop der jaren personen uit Iran en Irak⁶² bij en recentelijk ook vooral uit de Arabische wereld en met name Syrië.⁶³

Naast de 1F-zaken zijn er uiteraard zaken die niet via de IND bij het OM terecht komen. In tabel 2 staat een overzicht per jaar van het aantal zaken dat in dat jaar onder de rechter is, van het aantal zaken waarin opsporingsonderzoek dan wel oriënterend onderzoek wordt verricht, alsook van het aantal rechtshulpzaken. Bedacht moet worden dat er geen totaaloverzicht gemaakt kan worden, omdat een zaak vaak langer dan een jaar onder de rechter is. Wel is duidelijk dat: a. ten aanzien van zaken die onder de rechter zijn een lichte daling is opgetreden van 7 naar 4; b. dat het aantal zaken waarin opsporingsonderzoek wordt verricht, fluctueert maar in 2012 een duidelijke stijging kende (met in dat jaar 10 zaken) en c. dat vooral ook het aantal zaken waarin oriënterend onderzoek wordt gedaan tussen 2008 en 2012 ruim verdrievoudigd is van 25 naar maar liefst 86. Ook het aantal rechtshulpverzoeken is exponentieel toegenomen van 2 in 2008 naar 23 in 2012.

Tabel 2 Totaal aantal zaken in behandeling

	2008	2009	2010	2011	2012
Zaken onder rechter	7	5	4	5	4
Zaken in opsporingsonderzoek	7	8	6	5	10
Oriënterend onderzoek	25	44	57	71	86
Rechtshulpzaken	2	7	16	13	23
Totaal	41	64	83	94	123

Al deze cijfers geven een goed beeld van wat er achter de schermen gaande is. Waar het echter om gaat, zijn de zaken die tot een einduitspraak en een eventuele veroordeling hebben geleid. Die zaken zullen in de volgende paragraaf besproken worden.

5 WIM-zaken

Sinds 2003 is in Nederland in 9 zaken met in totaal 13 verdachten een uitspraak gedaan. Van de 9 genoemde zaken zijn er 7 definitief en hebben tot uiteindelijk 6 veroordelingen en 1 vrijspraak geleid. In een zaak waarbij 5 verdachten terecht staan, dient momenteel het hoger beroep en één zaak is na een vrijspraak door het hof uiteindelijk door de Hoge Raad weer verwezen naar het Hof. Al deze zaken zullen in deze sectie besproken worden.⁶⁴ De zaken zullen eerst kort worden toegelicht, waarna een vergelijking zal worden gemaakt tussen de door de Nederlandse rechter gedane uitspraken en de uitspraken gedaan door internationale strafhoven en tribunalen in de 65 jaar dat het internationaal strafrechtstelsel nu functioneel is. Daarbij zal vooral ook worden gekeken naar de verrichtingen van

61. *Kamerstukken II* 2001/02, 28 317, nr. 1 p. 12.

62. *Kamerstukken II* 2007/08, 31 200 VI, nr. 160.

63. *Kamerstukken II* 2013/14, 33 750 VI, nr. 27, p. 5. Zie t.a.v. Syrië het Kamerdebat van 29 januari 2014 waarin bleek dat het aantal asielzoekers uit Syrië fors is gestegen: van 450 in 2012 naar 2670 in 2013. Volgens Teeven hebben tien Syrische asielzoekers zich mogelijk schuldig gemaakt aan internationale misdrijven. Zie *ad.nl* van 30-1-2014.

64. De zaak tegen de Somalische piraten is niet meegenomen omdat het hier niet om misdrijven gaat die onder de WIM strafbaar zijn gesteld.

het Internationaal Strafhof dat net als de WIM-kamer nu 10 jaar operationeel is.⁶⁵ Naast de zaken die tot een uitspraak hebben geleid, is er ook kort aandacht voor de zaken die geseponeerd zijn en de zaken die nu onder de rechter zijn.

De afgehandelde zaken

In de eerste hier te bespreken zaak ging het om foltering begaan in Congo in 1994. De verdachte Sebastien N., bijgenaamd de 'roi des bêtes' was een commandant van de Garde Civil onder het dictatoriale bewind van Mobutu. Van de drie ten laste gelegde feiten kon uiteindelijk slechts een incident worden bewezen waarbij de verdachte zijn lijfwachten opdracht had gegeven het slachtoffer te ontvoeren en te mishandelen, terwijl hijzelf van het balkon toekeek. De reden voor de mishandeling was dat het slachtoffer 'had geweigerd een auto van een vriend van de verdachte in te klaren, die de daarvoor verschuldigde zeevrachtkosten niet wenste te betalen.'⁶⁶ Deze zaak was de eerste zaak in Nederland waarin rechtsmacht op het universaliteitsbeginsel was gebaseerd. In deze zaak was aangifte gedaan door het slachtoffer zelf. De rechtbank deed op 7 april 2004 uitspraak en veroordeelde de verdachte tot een gevangenisstraf van 2,5 jaar. Omdat noch de veroordeelde noch het OM in hoger beroep gingen, was deze uitspraak daarmee ook meteen definitief.

In de jaren 2005 en 2007 stonden in totaal 3 Afghanen terecht. Alle drie waren verbonden aan de KhaD-e-Nezami, de staatsveiligheidsdienst die ten tijde van het Communistische bewind berucht was vanwege het folteren en executeren van gevangenen. De eerste verdachte (H.H.) was een hoge generaal, hoofd van de KhaD-e-Nezami en onderminister van staatsveiligheid in Afghanistan. De tweede verdachte (JH) was hoofd van de afdeling verhoor bij de militaire inlichtingendienst KhaD-e-Nezamin en ondergeschikte van H.H. De derde verdachte (AF), die twee jaar later in een andere zaak terecht stond, was directeur van de afdeling militaire zaken bij KhaD-e-Nezami. Deze zaken waren ingewikkelder dan de hierboven als eerste besproken zaak omdat er meer incidenten waren en er binnen de KhaD-e-Nezami sprake was van een vast patroon van folteringen en executies en de verdachten vooral als leidinggevende verantwoordelijk zouden zijn geweest. De misdrijven vonden plaats in de jaren tachtig en begin negentig van de vorige eeuw en werden gekwalificeerd als foltering en oorlogsmisdrijven.⁶⁷ Uiteindelijk werden de eerste twee verdachten schuldig bevonden en tot gevangenisstraffen van respectievelijk 12 en 9 jaar veroordeeld en werd de derde verdachte vrijgesproken. Het was aannemelijk geworden dat deze verdachte nauw betrokken was bij de folteringen, maar er kon niet met voldoende zekerheid vastgesteld worden dat de verdachte ook daadwerkelijke controle had en deze kon daarom niet veroordeeld worden. In alledrie de zaken werd zowel hoger beroep als cassatie ingesteld maar dat leidde niet tot een wezenlijk andere uitspraak.

In de jaren daarop dienden twee zaken met betrekking tot de genocide in Rwanda in 1994. Tijdens deze genocide werden in een tijdsbestek van 3 maanden zo'n 800.000 mensen (voornamelijk Tutsis en gematigde Hutus) vermoord. In Nederland stonden twee verdachten voor hun rol bij deze genocide terecht. De eerste was Joseph M., een burger die ten tijde van de genocide met de Interahamwe samenwerkte. Hij was lid van een grote welvarende

65. Wat betreft het cijfermateriaal van de internationale straffhoven en tribunalen is daarbij in alle gevallen gebruik gemaakt van A. Smeulers, B. Hola & T. van den Berg, 'Sixty-five years of international criminal justice: the facts and figures', *International Criminal Law Review* 13, 7-41, waarin de cijfers tot mei 2012 zijn verwerkt.

66. Rb. Rotterdam 7 april 2004, *LJN AO7178*. Deze zaak diende voor de Rechtbank te Rotterdam omdat het onderzoek al gaande was voor de inwerkingtreding van de WIM.

67. Rb. Den Haag 14 oktober 2005, *LJN AU 4347* en *LJN AU 4373*; Hof Den Haag 29 januari 2007, *LJN AZ 7143* en *LJN AZ 7147* en HR 8 juli 2008 (HH en JH) en Rb. Den Haag 25 juni 2007, *LJN BA 7877*; Hof Den Haag 16 juli 200, *LJN BK8758* en HR 8 november 2011, *LJN BR6598* (AF).

Hutu familie. Zijn oudere broer Obed Ruzindana werd op 21 mei 1999 door het Rwanda tribunaal tot 25 jaar gevangenisstraf veroordeeld⁶⁸ en een van zijn zussen is in Rwanda zelfs ter dood veroordeeld, een straf die later werd omgezet in levenslang. Joseph M. was onder andere actief als chauffeur van zijn oudere broer en werkte met de extremisten samen. Concreet werd hem een aantal incidenten ten laste gelegd. Zo werd hem verweten dat hij de leiding had over een wegversperring en aldaar bevelen uitdeelde; verder gaf hij onder andere opdracht om de vluchtende inzittenden van een ambulance te vermoorden, waarbij tenminste 6 slachtoffers het leven lieten en had hij een rol gespeeld bij de grootscheepse aanval op een Adventistencomplex op 16 april 1994, waarbij grote aantallen Tutsis waren gedood. Joseph M. werd in Nederland veroordeeld tot in eerste instantie 20 jaar gevangenisstraf en in hoger beroep levenslang.⁶⁹ Overigens, niet alle tenlastegelegde feiten konden bewezen worden; zo werd zijn betrokkenheid bij een verkrachting niet bewezen geacht. Opmerkelijk is dat de misdrijven werden gekwalificeerd als foltering en oorlogsmisdrijven omdat Nederland op het moment dat de rechtszaak begon nog geen universele rechtsmacht voor genocide had.⁷⁰ De uitspraak is inmiddels definitief.

De tweede verdachte was Yvonne B. Zij kwam in 1998 naar Nederland in het kader van gezinshereniging en verkreeg in 2004 de Nederlandse nationaliteit. In 2007 werd zij in Rwanda door een Gacaca rechtbank tot levenslang veroordeeld. Nederland startte ondertussen een onderzoek naar de man van Yvonne B. Tijdens het onderzoek verschoof de aandacht echter naar Yvonne. Door het OM werd haar medeplegen van genocide, medeplegen van poging tot genocide, medeplegen van moord en samenspanning tot genocide, opruiing tot genocide en oorlogsmisdrijven ten laste gelegd. Anders dan in de zaak van Joseph M. had de rechtbank nu wel rechtsmacht over genocide. Allereerst had Yvonne B. de Nederlandse nationaliteit verkregen en op basis van artikel 5 lid 2 van de Uitvoeringswet Genocideverdrag heeft Nederland rechtsmacht over Nederlanders die zich buiten Nederland schuldig hebben gemaakt aan genocide. Dit geldt ook als de betreffende persoon pas na het begaan van de feiten de Nederlandse nationaliteit heeft verkregen. Echter, daarnaast was – zoals hierboven reeds gememoreerd – de WIM gewijzigd en heeft Nederland sinds 1 april 2012 ook universele rechtsmacht voor genocide sinds 24 oktober 1970 begaan. Yvonne B. werd uiteindelijk echter slechts voor opruiing tot genocide veroordeeld en wel tot een gevangenisstraf van 6 jaar en 8 maanden. De rechtbank concludeerde:

“verdachte heeft deze extreme racistische ideologie omarmd en gepropageerd en aan het geweldadige klimaat bijgedragen voor zover mogelijk was binnen haar invloedssfeer. Het opruien tot genocide vormde een belangrijke – zo niet onmisbare – schakel in de opeenvolging van gebeurtenissen die uiteindelijk zijn uitgemond in de genocide.”⁷¹

Voor de andere feiten werd zij wegens gebrek aan bewijs vrijgesproken. Tegen het vonnis dat in maart 2013 is uitgesproken, is geen hoger beroep aangetekend.

In respectievelijk 2005 en 2006 stonden twee Nederlandse zakenmannen terecht vanwege handel met respectievelijk Irak (Van Anraat) en Liberia (Kouwenhoven). Van Anraat zou tussen 1984 en 1988 een grondstof geleverd hebben die gebruikt is door het regime van Saddam Hussein in Irak om mosterdgas te maken. Dit mosterdgas is gebruikt bij aanvallen op Iran en op onder andere de burgers van Halabja in Irak, waarbij zo'n 5000 mensen het

68. ICTR 21 mei 1999, *Prosecutor vs. Clement Kayishema en Obed Ruzindana*, case nr. ICTR – 95-1.

69. Rb. Den Haag 23 maart 2009, *LJN BI2444*; Hof Den Haag 7 juli 2011, *LJN BR0686* en HR 26 november 2013, 1420.

70. Zie de tussenbeslissingen: Rb. 24 juli 2007 *LJN BB0494*; Hof Den Bosch 17 december 2007, *LJN BC0287*; HR 21 oktober 2008, *NJ* 2009, 108.

71. Rb. Den Haag 1 maart 2013, *LJN BZ4292*.

leven lieten. Van Anraat handelde volgens de rechtbank uit winstbejag, wetende waarvoor de Iraakse autoriteiten de stoffen zouden gebruiken. Van Anraat werd vrijgesproken van genocide omdat niet bewezen kon worden dat hij wist van de genocidale campagne tegen de Koerden.⁷² Wel werd Van Anraat veroordeeld voor medeplichtigheid aan oorlogsmisdrijven – een uitspraak die ook in hoger beroep en bij de Hoge Raad standhoudt.⁷³ Aan Van Anraat werd een gevangenisstraf van 16,5 jaar opgelegd. Een beroep bij het Europees Hof van de Rechten van de Mens mocht niet baten.

Een andere Nederlandse zakenman, Guus Kouwenhoven, wordt verdacht van betrokkenheid bij oorlogsmisdrijven in Liberia in de periode 2002-2003. Hij had een goede band met Charles Taylor, deed veel zaken in Liberia (met name houthandel) en wordt verdacht van het illegaal leveren van wapens. In genoemde periode was immers een wapenembargo van de VN van kracht. De door Kouwenhoven geleverde wapens zouden gebruikt zijn door de troepen van Charles Taylor die vele uitzonderlijke wreedheden hebben begaan. De rechtbank oordeelde: 'door deze verboden op grote schaal te overtreden heeft verdachte een wezenlijke bijdrage geleverd aan inbreuken op de internationale vrede en aan de destabilisering en onveiligheid in de regio waartoe Liberia behoort.' Kouwenhoven werd echter vrijgesproken van medeplichtigheid aan oorlogsmisdrijven omdat niet kon worden bewezen dat hij opdracht tot de leveranties had gegeven, er toestemming voor had gegeven of er van af wist. De wapens hadden ook voor andere doeleinden dan oorlogsmisdrijven gebruikt kunnen worden. Kouwenhoven is wel veroordeeld voor het overtreden van de sanctiewet vanwege de wapenhandel. Hem werd door de rechtbank een gevangenisstraf van 8 jaar opgelegd.⁷⁴ Het Hof sprak Kouwenhoven vrij omdat het bewijs te dun zou zijn, nu een aantal getuigen onbetrouwbaar zou zijn.⁷⁵ De Hoge Raad oordeelde echter dat het OM ten onrechte twee anonieme getuigen niet opnieuw heeft mogen horen om zo hun verklaringen alsnog voor het bewijs te kunnen gebruiken. De Hoge Raad vond dat het proces over moest en verwees de zaak naar het Hof Den Bosch.⁷⁶ Daar ligt de zaak nu nog steeds.

De laatste hier te bespreken zaak betreft een zaak waarin in totaal 5 verdachten terecht staan vanwege lidmaatschap van een criminele organisatie en het financieel ondersteunen van de Sri Lankese Tamil Tijgers, de LTTE.⁷⁷ De verdachten wordt onder andere ten laste gelegd: deelname aan een organisatie die tot oogmerk heeft het plegen van terroristische misdrijven, alternatief deelname aan een organisatie die tot oogmerk heeft het plegen van internationale misdrijven. De rechtbank oordeelde dat, nu de tenlastegelegde feiten alle verband houden met het niet-internationaal gewapende conflict, er geen sprake kan zijn van het deelnemen aan een organisatie die tot oogmerk heeft het plegen van terroristische misdrijven. Nu de verdachten er niet van worden verdacht zelf te hebben deelgenomen aan internationale misdrijven, bestond er op grond van artikel 6 tweede lid van het Tweede Aanvullende Protocol van de Geneefse Verdragen verder een vervolgingsbeletsel met betrekking tot internationale misdrijven. Vervolgens werd het OM niet-ontvankelijk verklaard ten aanzien van deelname aan een organisatie die tot oogmerk heeft het plegen van internationale misdrijven. Uiteindelijk werden de 5 verdachten veroordeeld wegens over-

72. Zie verder ook H.G. van der Wilt, 'Genocide, complicity in genocide and international v. domestic jurisdiction', *Journal of International Criminal Justice* 4, p. 239-257.

73. Rb. Den Haag 23 december 2005, *LJN* AV6353; Hof Den Haag 23 oktober 2006, *LJN* AZ0612 (tussenarrest); Hof Den Haag 9 mei 2007, *LJN* BA4676 en HR 30 juni 2009, *LJN* BG4822. In een civiele procedure werd Van Anraat later veroordeeld tot het betalen van schadevergoedingen aan zowel de staat (ruim een half miljoen Euro) als de slachtoffers (400.000 Euro), respectievelijk Hof Den Haag 14 november 2012 en Hof Den Haag 24 april 2013.

74. Rb. Den Haag 7 juni 2006, *LJN* AX7098.

75. Hof Den Haag 10 maart 2008, *LJN* BC6068 na tussenarrest van Hof Den Haag 19 maart 2007, *LJN* BA0852.

76. HR 20 april 2010, *LJN* BK8132, *NJ* 2011, 576.

77. Er loopt thans ook een tweede zaak tegen een groep Tamils bij de Rechtbank Den Haag.

trekkingen van deelname aan een organisatie die van rechtswege verboden is; overtreding van de Sanctiewet, witwassen, wet op kansspelen en dwang. Ze hebben aldus de rechtbank 'onderdeel uitgemaakt van de criminele organisatie van de LTTE in Nederland. Deze organisatie hield zich in Nederland voornamelijk bezig met fondsenwerving ter ondersteuning van de LTTE op Sri Lanka'.⁷⁸ Momenteel vindt de behandeling in hoger beroep plaats.

Strikt genomen is geen enkele van de bovengenoemde zaken een WIM-zaak omdat de tenlastegelegde misdrijven alle voor 2003 zijn begaan. De zaken zijn echter wel veelal door de WIM-kamer van de Rechtbank van Den Haag en conform de WIM afgehandeld. In de *Kouwenhoven*-zaak en de *Tamils*-zaak zijn tot zover geen veroordelingen voor internationale misdrijven uitgesproken. Wel werden deze ten laste gelegd en werd een duidelijk verband verondersteld tussen de commune misdrijven (waarvoor de verdachten veroordeeld werden) en de internationale misdrijven door anderen begaan; vandaar ook dat ook deze zaken hier besproken worden als WIM-zaken.

In totaal heeft de Nederlandse rechter sinds 2003 dus 9 zaken behandeld met 13 verdachten, waarvan 7 zaken definitief zijn en 2 zaken (de zaken *Kouwenhoven* en *Tamils*) nog niet. Het betrof zaken die gerelateerd waren aan internationale misdrijven en door de rechtbank en het Hof in Den Haag zijn behandeld – met uitzondering van de eerste zaak tegen Sebastien N., die door de Rechtbank in Rotterdam werd afgehandeld, omdat de zaak daar reeds voor de inwerkingtreding van de WIM aanhangig was gemaakt. In vergelijking tot het Internationale Strafhof dat per 1 juli 2002 is opgericht en sinds 2003 operationeel is en dat tot nu toe slechts in 2 strafzaken een uitspraak in eerste aanleg heeft gedaan (*Lubanga en Chui*)⁷⁹, is de Nederlandse rechter dus buitengewoon productief geweest. Te meer als men bedenkt dat het onderzoek betrof naar misdrijven gepleegd *casu quo* onderzoek gerelateerd aan misdrijven gepleegd in maar liefst 6 verschillende landen (Congo, Afghanistan, Rwanda, Sri Lanka, Irak en Liberia) – ter vergelijking: de twee uitspraken van het Internationaal Strafhof hebben beide betrekking op misdrijven begaan in Congo.⁸⁰

Misdrijven waar het om ging - tijdsbestek

Met uitzondering van de zaak tegen de Tamils, waarin de criminele handelingen vooral in Nederland hadden plaatsgevonden, betrof het misdrijven begaan in een land ver van Nederland vandaan en gekenmerkt door een andere taal en cultuur. In alle gevallen ging het om misdrijven begaan tijdens een periode van een gewelddadig conflict en dus een oorlogssituatie. In de meeste gevallen ging het bovendien om misdrijven die over een tijdsbestek van meerdere jaren gepleegd waren en lang geleden hadden plaats gevonden. In de Afgaanse zaken ging het om misdrijven die tussen de 15 en 26 jaar geleden gepleegd waren; in de beide Rwandese zaken betrof het misdrijven gepleegd tijdens de genocide in 1994 en werd de uitspraak in eerste aanleg respectievelijk 15 en 19 jaar na dato gedaan. Ook in de *Van Anraat*-zaak ging het om misdrijven die tussen de 16 en 21 jaar geleden hadden plaatsgevonden. Bij de Congolese folteraar ging het om misdrijven die 8 jaar voordien hadden plaatsgevonden. In de twee nog lopende zaken waren de misdrijven minder lang geleden begaan: bij de zaak *Kouwenhoven* was het bij de start van de rechtszaak tussen de 2 tot 5 jaar geleden en in de *Tamils*-zaak tussen de 1 en 8 jaar. Gemiddeld ging het om een tijdsverloop van tussen de 12,5 en 17,5 jaar tussen het moment dat de misdrijven waren begaan en dat uitspraak in eerste aanleg werd gedaan. In die zin had de Nederlandse rechter

78. Rb. Den Haag 21 oktober 2011, LjN BT8829 en LjN BU2066.

79. ICC 14 maart 2012, *Prosecutor v. Lubanga*, Case nr. ICC 01/04-01/06 en ICC 18 december 2012, *Prosecutor v. Mathieu Njudjolo Chui*, case nr. ICC-01/04-02/12.

80. Bij het Internationaal Strafhof lopen op dit moment 21 zaken in 8 verschillende landen (Congo, Oeganda, Soedan, Centraal Afrikaanse Republiek, Kenia, Libië, Ivoorkust en Mali).

ten opzichte van zijn internationale collega een extra moeilijke taak. Met uitzondering van het speciale hof voor Sierra Leone dat 6 jaar na de misdrijven werd opgericht en vooral het tribunaal in Cambodja (officieel geheten Extra-ordinary Chambers of the Courts of Cambodia) dat meer dan dertig jaar na de misdrijven werd opgericht, zijn de andere tribunalen relatief kort na of zelfs nog ten tijde van de conflicten opgericht.⁸¹

Het bewijs is in zaken waarbij het om internationale misdrijven gaat, niet gemakkelijk te leveren. Ten eerste gaat het, zoals zojuist reeds gesteld, om misdrijven die lang geleden en elders begaan zijn. Daarnaast gaat het om vormen van massaal en collectief geweld die vaak over een lange periode hebben plaatsgevonden en een aaneenschakeling van extreem geweld betreffen, waarbij de rol van het individu met betrekking tot bepaalde specifieke incidenten vaak moeilijk is vast te stellen. Ook na de periode van geweld is bewijs vaak moeilijk te vinden omdat het land niet zelden verwoest is door de oorlog, de infrastructuur niet meer werkt en veel getuigen, slachtoffers en soms ook daders zijn overleden. Anders dan de Nazi's laten de meeste daders geen spoor van documenten achter. Bewijs in dergelijke zaken is daarom vaak afhankelijk van getuigenbewijs, maar dat is niet gemakkelijk te verkrijgen. Daders zwijgen het liefst, slachtoffers zijn vaak al overleden of getraumatiseerd, net als veel getuigen. Het tijdsverloop kan de betrouwbaarheid van hun verklaringen bovendien aantasten. Overigens is het niet zo dat de Nederlandse rechter een getraumatiseerde getuige per definitie als een onbetrouwbare getuige ziet, noch dat inconsistenties die door een trauma veroorzaakt kunnen zijn, er onmiddellijk toe leiden dat de verklaring als onbetrouwbaar wordt afgedaan.⁸²

Ook culturele verschillen kunnen een rol spelen. Zo hebben getuigen uit bepaalde culturen meer moeite met tijd-, ruimte- en afstandsbepalingen. Als de getuige analfabeet, is dan maakt dit zijn getuigenis soms nog moeizamer. In sommige culturen maken getuigen bovendien geen goed onderscheid tussen wat ze zelf gezien hebben en wat zij van anderen gehoord hebben, terwijl dit onderscheid naar Nederlands recht juist van groot belang is. De rechters zullen er dus steeds op bedacht moeten zijn dat een verklaring niet altijd heel letterlijk genomen moet worden en zullen ook steeds moeten onderzoeken of getuigen onderscheid kunnen maken tussen wat ze zelf hebben gezien en ervaren en wat anderen tegen hen gezegd hebben. De lichaamstaal van getuigen uit andere landen en culturen kan ook verschillen van de onze, waardoor men op het verkeerde been kan worden gezet. Daarnaast zullen veel getuigen de Nederlandse taal niet machtig zijn en zal men van tolken gebruik moeten maken. Dit is een complicerende factor omdat de communicatie indirect (via de tolk) verloopt. Soms is het ook zo dat de getuigen een zeer specifiek dialect spreken en dientengevolge van meer dan één tolk gebruik gemaakt moet worden wat de hele vertaalslag nog eens extra lastig maakt.⁸³ Dat het hier om bijzondere zaken gaat, blijkt voorts uit het feit dat de twee Nederlandse zakenmannen die vervolgd zijn (Van Anraat en Kouwen-

81. Zie tabel 4 in Smeulers et al., p. 16.

82. In de Joseph M. zaak oordeelde de rechter: 'Niet kan worden gezegd dat een getraumatiseerde getuige minder betrouwbaar is dan een niet getraumatiseerde getuige. Wel is het zo dat herinneringen aan centrale details van een traumatische gebeurtenis vaak accurater en vollediger zijn dan herinnering aan perifere details van eenzelfde gebeurtenis. Hiervoor zijn twee redenen aan te wijzen: de aandacht richt zich op bedreigende, centrale details van een gebeurtenis (zogenoemde 'weapons focus effect'). Daarnaast vernauwen de grenzen van het traumatische beeld ('boundary restriction'). Dit houdt in dat er minder achtergrond wordt waargenomen waardoor elementen die zich in de marge van een emotioneel beeld bevinden worden vergeten.' Rb. Den Haag 23 maart 2009, *LJN* BI 2444, hoofdstuk 6, par. 18.

83. Zie voor een uitgebreid overzicht van alle problemen waar verhoorders in dergelijke gevallen tegen aan kunnen lopen, M. Witteveen, 'Closing the gap in truth finding: from the facts of the field to the judge's chambers', in: A. Smeulers (red.), *Collective violence and international criminal justice*, Antwerp: Intersentia 2010. Zie ook N. Combs, *Fact-finding without facts – the uncertain evidentiary foundations of international criminal convictions*, Cambridge University Press, 2013.

hoven) respectievelijk hebben verzocht om Saddam Hussein en Charles Taylor te horen. Een verzoek waar in het eerste geval geen gehoor aan kon worden gegeven. Taylor is gehoord, maar wilde niets zeggen, wellicht ook omdat hij op dat moment zelf voor het special hof van Sierra Leone terecht stond.

Duur van de zaak in eerste aanleg

In vergelijking met commune Nederlandse strafzaken duren WIM-zaken erg lang. Opvallend daarbij is dat vooral het tijdsverloop tussen een eerste verdenking en de uiteindelijke aanhouding extreem lang is, namelijk gemiddeld 6 jaar, waarbij de zaak tegen de Tamils vanwege de toch iets andere aard niet is meegerekend en de twee eerste Afghaanse zaken die tegelijkertijd werden behandeld als één zaak wordt beschouwd in het berekenen van de gemiddelden. Ten aanzien van 5 van de 8 andere verdachten betrof het asielzoekers die een 1F tegengeworpen hebben gekregen. In deze gevallen duurde het tussen de 5 en 12 jaar alvorens tot aanhouding van de verdachte werd overgegaan. In de zaken tegen de beide Nederlandse zakenmannen ging dit een stuk sneller en werden de verdachten ongeveer een jaar nadat ze serieus op de radar van het OM verschenen aangehouden. In de zaak tegen Yvonne B. duurde het 4 jaar.

Een opvallend kenmerk van WIM-zaken in Nederland is dat zij, anders dan bij commune delicten waar de zaak vaak begint als een misdrijf is geconstateerd en de politie en het OM proberen uit te zoeken wie voor dit misdrijf verantwoordelijk gehouden kan worden, juist vaak beginnen met een verdachte bij wie vervolgens een misdrijf gezocht wordt. Dit is met name het geval als een asielzoeker een 1F tegengeworpen krijgt. In die gevallen bestaat een verdenking en is wellicht ook de context helder (bijvoorbeeld de genocide in Rwanda), maar moet dan de exacte rol van de verdachte onderzocht worden en moet het OM op zoek naar specifieke incidenten waarvoor de verdachte verantwoordelijk is en waarvan het OM de bewijslast rond zou kunnen krijgen. Dit totaal andere uitgangspunt verklaart wellicht ook waarom de periode tussen de 1F tegenwerping en de start van het opsporingsonderzoek zo lang is.

Als de verdachte eenmaal is aangehouden, kan de Nederlandse procedure als deze vergeleken wordt met de internationale procedures als behoorlijk voortvarend gekwalificeerd worden. Waar de gemiddelde tijdsduur tussen aanhouding en het begin van de strafzaak in Nederland gemiddeld 10 maanden duurde, daar hadden de negen internationale straftribunalen tussen de aanklacht, die vaak gepaard ging met de aanhouding, gemiddeld 2 jaar nodig. Van een dergelijk lange termijn was in Nederland overigens wel sprake in de zaken tegen de beide Rwandese verdachten. Ook het proces in eerste aanleg verloopt voor de Nederlandse rechtbank een stuk sneller dan voor de internationale strafhoven en tribunalen, zoals uit tabel 3 blijkt. De procedure in eerste aanleg (vanaf de start van de rechtszaak tot aan de uitspraak) duurde in Nederland gemiddeld 6,5 maand, terwijl de 9 internationale strafhoven en tribunalen gemiddeld 2,9 jaar over de strafzaak in eerste aanleg hebben gedaan. Hierbij moet wel aangetekend worden dat er tussen de verschillende internationale straftribunalen en hoven grote verschillen bestaan. Waar het speciale panel in Dili gemiddeld slechts 4 maanden nodig had en ook het Neurenberg tribunaal met een tijdsbestek van 10 maanden relatief snel was, daar zijn het vooral het Rwandatribunaal met gemiddeld 3,9 jaar; het speciale hof voor Sierra Leone met 3,6 jaar en het Internationale Strafhof met 3,2 jaar die in negatieve zin de kroon spannen (zie tabel 3). In Nederland is sprake van een relatief snelle afhandeling van zaken. Dit is opvallend als men bedenkt dat de rechtsmacht van de Nederlandse rechter veel ruimer is dan die van de meeste internationale straftribunalen. Met uitzondering van het Internationale Strafhof hebben de andere tribunalen im-

mers meestal een afgebakende rechtsmacht en dan is het gemakkelijker om een specifieke expertise ten aanzien van een bepaald conflict op te bouwen. De Nederlandse rechter kan veel minder vaak dan zijn internationale collega op een dergelijke opgebouwde expertise voortbouwen.

Tabel 3 – Lengte strafzaak in eerste aanleg⁸⁴

	IMT	IMTFE	ICTY	ICTR	ICC	SCSL	SPD	ECCC	Nederland
Aantal Zaken	1	1	54	50	1	4	60	1	8
Verdachten	22	28	118	74	11	10	88	5	13
Kortste zaak	10 m	2,5 j	6 m	2 m	3,2 j	2,3 j	7 d	1,3 j	14 d
Langste zaak	10 m	2,5 j	3,9 j	10 j	3,2 j	4,9 j	2,2 j	1,3 j	14,5 m
Gemiddeld	10 m	2,5 j	1,9 j	3,9 j	3,2 j	3,6 j	4 m	1,3 j	6,5 m

Het in Nederland kortste proces vond plaats tegen de voor foltering veroordeelde Congolees waarbij slechts 1 zittingsdag nodig was en de uitspraak 14 dagen na aanvang van de rechtszaak bekend werd gemaakt. Ook de zaak tegen de Afghaanse generaal die uiteindelijk werd vrijgesproken, was binnen een maand afgehandeld. Na een lange voorbereidingstijd van 14 maanden, waren er 5 zittingsdagen nodig om tot de vrijspraak te komen. In de twee Rwandese zaken waren er rond de 20-21 zittingsdagen nodig maar deze zaken werden wel beide binnen 5 maanden afgerond en dus veel sneller dan het Rwanda tribunaal gemiddeld over zijn zaken doet. Het Rwanda tribunaal deed gemiddeld 3,9 jaar over een strafproces in eerste aanleg terwijl het langste proces zelfs 10 jaar duurde. In de beide zaken in eerste aanleg tegen de twee Nederlandse zakenmannen waren respectievelijk 16 en 19 zittingsdagen nodig en duurde het proces respectievelijk 9 en 11 maanden. De langste zaak betrof die tegen de Tamils. Daar waren 20 zittingsdagen nodig en duurde het proces 14,5 maand. Dat is echter nog ruim sneller dan de internationale straftribunalen gemiddeld over een proces doen, namelijk bijna 3 jaar. Het verschil in lengte zal vermoedelijk ook met de aard van de procedure te maken hebben. Waar in ons Nederlandse inquisitoire systeem niet al het bewijs ter zitting ter sprake komt, is dit in het adversaire systeem van de tribunalen wel zo en dat kost uiteraard veel tijd.

Hoger beroep en beroep in cassatie

In 7 van de 9 zaken is hoger beroep aangetekend. Slechts in de zaken tegen de Congolese folteraar en Yvonne B. is geen beroep aangetekend. Met uitzondering van de Kouwenhoven zaak, waarin de verdachte in eerste aanleg werd veroordeeld tot een gevangenisstraf van 8 jaar en in hoger beroep werd vrijgesproken, heeft dit niet tot wezenlijk andere uitspraken geleid. Wel kregen Van Anraat en Joseph M. hogere straffen. In de zaak van Van Anraat ging het om een strafverhoging van 2 jaar terwijl voor Joseph M. de opgelegde 20 jaar in hoger beroep werd omgezet in een levenslange gevangenisstraf. In alle 6 zaken waarin het hoger beroep is afgehandeld, is ook beroep in cassatie aangetekend en inmiddels afgehandeld. Dit heeft er in de Kouwenhoven zaak toe geleid dat de zaak waarin de verdachte eerst werd veroordeeld en toen werd vrijgesproken uiteindelijk door de Hoge Raad is verwezen naar

84. De afkortingen staan voor: International Military Tribunal (IMT); International Military Tribunal for the Far East (IMTFE); International Criminal Tribunal for former Yugoslavia (ICTY); International Criminal Tribunal for Rwanda (ICTR); International Criminal Court (ICC); Special Court for Sierra Leone (SCSL); Special Panels for Dili (SPD); Extra-ordinary Courts in the Chambers of Cambodia (ECCC).

het Hof om opnieuw behandeld te worden. In alle andere zaken veranderde er weinig – alleen Van Anraat kreeg vanwege het schenden van de redelijke termijn een half jaar minder opgelegd. In vergelijking met de internationale strafhoven en tribunalen is er gemiddeld gezien iets vaker hoger beroep aangetekend – in Nederland werd in 78% van de gevallen hoger beroep aangetekend terwijl dit slechts in 66% van de gevallen bij de internationale strafhoven en tribunalen waar dat mogelijk was, hoger beroep is aangetekend. Hoger beroep bij de oorlogstribunalen in Neurenberg en Tokyo was in zijn geheel nog niet mogelijk. Van de veroordeelden bij het Internationaal Strafhof, het speciale hof voor Sierra Leone en het Hof in Cambodja is in alle gevallen hoger beroep aangetekend, terwijl dat percentage bij het Joegoslavië en Rwanda tribunaal rond de 80% ligt. Alleen bij het speciale tribunaal in Dili is slechts in 31 van de 88 zaken (35%) hoger beroep aangetekend.

Duur van hoger beroep, cassatie en totale lengte

Tussen de uitspraak van de rechtbank en de uitspraak van het hof in hoger beroep zat gemiddeld 20 maanden, terwijl tussen de uitspraak in hoger beroep en beroep in cassatie gemiddeld 23 maanden verstreken. In de zaken waarin hoger beroep is aangetekend, duurde deze behandeling aanmerkelijk langer dan in eerste aanleg, namelijk gemiddeld 12,1 maanden tegenover 6,5 maanden. De langste zaak in hoger beroep was die tegen Joseph M. en duurde 19 maanden. In deze zaak waren er maar liefst 25 zittingsdagen. Gemiddeld waren voor het hoger beroep 10,8 zittingsdagen nodig, dat is iets minder dan de 13,5 die in eerste aanleg nodig waren. In de zaak tegen Joseph M. werd bovendien tot aan de Hoge Raad eerst de kwestie rond de rechtsmacht uitgevochten – een procedure die meer dan een jaar in beslag nam⁸⁵ en in de zaken tegen Van Anraat en Kouwenhoven heeft het Hof tussenuitspraken gedaan.⁸⁶

In totaal komt de lengte van de procedures in Nederland (tussen de aanhouding en het moment waarop de uitspraak definitief is) op 4,5 jaar, waarbij aangetekend moet worden dat twee zaken (Kouwenhoven en de Tamils) nog lopende zijn en dat gemiddelde nog omhoog zullen brengen. Dat is extreem lang vergeleken bij gewone strafzaken in Nederland, maar relatief snel vergeleken bij internationale strafhoven en tribunalen. De cijfers daarvan zijn nog niet beschikbaar, maar wel is al duidelijk dat alleen al de procedure bij deze tribunalen tussen de aanklacht en de uitspraak in eerste aanleg met een gemiddelde van 4,9 jaar langer duurt dan de volledige Nederlandse procedure. Daarbij moet bovendien bedacht worden dat de Nederlandse procedure na het hoger beroep nog de mogelijkheid kent om in cassatie te gaan, een procedure die bij de internationale strafhoven en tribunalen niet beschikbaar is en die in Nederland van alle fases het langst duurt met een gemiddelde duur van bijna twee jaar. Dus ook in dat opzicht is de procedure in Nederland aanmerkelijk sneller.

Veroordelingspercentage

Van de in totaal 7 verdachten die terecht stonden en waarvan de uitspraak reeds definitief is, zijn er 6 veroordeeld en is 1 verdachte vrijgesproken (AF, een van de Afghaanse verdachten). Dat betekent dat 85% van de verdachten die terecht stonden is veroordeeld. Dat is ongeveer gelijk aan het percentage verdachten die voor de 9 internationale straftribunalen en hoven in de afgelopen 65 jaar terecht stonden en veroordeeld werden. Vanuit de wetenschappelijke wereld, meer bepaald in de persoon van Schabas, is wel kritiek geuit

85. Rb. Den Haag 24 juli 2007; Hof Den Haag 17 december 2007 en HR 21 oktober 2008, NJ 2009, 108 m.nt. N. Keijzer.

86. Het betrof de uitspraken Hof Den Haag 23 oktober 2006, LJN AZ0612 en Hof Den Haag 19 maart 2007, LJN BA0852.

op dit hoge percentage veroordelingen van de internationale straftribunalen en hoven in vergelijking met nationale strafzaken. Volgens Schabas zou het hoge veroordelingspercentage een reden kunnen zijn om vraagtekens te zetten bij de mate waarin de verdachten ook daadwerkelijk een eerlijk proces hebben gehad.⁸⁷ Het hoge percentage aan veroordelingen kan er echter ook op duiden dat de selectieprocedure zeer zorgvuldig is geweest en de zaken zeer goed zijn voorbereid. Uit nadere lezing van de zaken blijkt bovendien dat naast de ene Afghaanse verdachte die van alle hem ten laste gelegde feiten is vrijgesproken, ook in veel andere zaken van een gedeeltelijke vrijspraak sprake is geweest. Zo is Yvonne B. slechts voor een deel van de aanklacht schuldig bevonden en is het OM niet ontvankelijk verklaard in de vervolging van de vijf verdachten in de Tamils zaak van deelneming aan een organisatie die tot oogmerk heeft het plegen van misdrijven tegen de menselijkheid, oorlogsmisdrijven en gewone misdrijven.

Straffen

De door de Nederlandse rechter opgelegde straffen variëren van 2 jaar tot levenslang. Van de 6 verdachten die veroordeeld zijn voor internationale misdrijven heeft één veroordeelde (Joseph M.) levenslang gekregen. Dat is iets meer dan 15%. Dat is vrijwel gelijk aan het gemiddelde van de internationale strafhoven en tribunalen. Van de 281 veroordeelden kregen er 45 (dus 16%) een levenslange gevangenisstraf opgelegd. De meeste levenslange gevangenisstraffen zijn opgelegd door het Rwanda tribunaal dat 21 keer een levenslange gevangenisstraf oplegde (34%) terwijl ook de in Nederland tot levenslang veroordeelde persoon bij de genocide in Rwanda betrokken Rwandees was. In die zin valt deze levenslange veroordeling niet uit de toon. Anderzijds kan betwijfeld worden of Joseph M. een vergelijkbaar grote rol gespeeld heeft als de door het Rwanda tribunaal tot levenslang veroordeelden en zou het goed mogelijk zijn dat hij in verhouding tot anderen extreem zwaar is gestraft.

De laagste in Nederland opgelegde straf is 2 jaar voor een van de Tamils terwijl de laagste straf voor een in Nederland voor internationale misdrijven veroordeelde persoon 2,5 jaar is. De laagste straf van de internationale strafhoven en tribunalen is een straf van 11 maanden opgelegd door het Oost Timor tribunaal. De hoogste tijdelijke straf in Nederland opgelegd is de 16,5 jaar die aan Van Anraat is opgelegd. De hoogste opgelegde tijdelijke straf door een internationaal straftribunaal is 52 jaar, door het Speciale hof van Sierra Leone opgelegd aan Charles Taylor. Interessant is dat het in beide gevallen niet ging om het zelf begaan van internationale misdrijven maar op het verlenen van steun en diensten aan anderen. Met een gemiddelde van 9,3 jaar (de straffen tegen de Tamils niet meegerekend omdat in casu immers geen sprake was van een veroordeling voor internationale misdrijven) ligt wel lager dan de gemiddelde opgelegde tijdelijke straf door de internationale straftribunalen en hoven, namelijk 15,3 jaar (zie tabel 4). Het feit dat de in Nederland maximaal toegestane tijdelijke gevangenisstraf lager is, kan dit verschil in ieder geval deels verklaren.

De straf viel ten opzichte van 7 veroordeelden lager uit dat de eis van de officier van justitie. In de zaak tegen de Congolese folteraar kon maar 1 van de 3 ten laste gelegde feiten bewezen worden en lag de eis van 5 jaar hoger dan de opgelegde 2,5 jaar. Ook in de zaak Yvonne B. viel de straf van 6 jaar en 8 maanden fors lager uit dan de geëiste levenslang. In deze zaak speelde een rol dat zij slechts voor opruiing tot genocide werd veroordeeld en ten tijde van het misdrijf dit vergrijp een maximum straf van 5 jaar kende. Omdat de opruiing meerdere malen was gepleegd kon een maximale straf van 6 jaar en 8 maanden opgelegd worden,

---

87. William A. Schabas, 'Independence and impartiality of the international judiciary: some lessons learned and some ignored', in: E. Hughes, William A. Schabas & R. Thakur (red.), *Atrocities and international accountability*, United Nations University Press, Tokyo 2007.

wat uiteindelijk ook is gebeurd. Inmiddels is de maximum straf voor opruiing op 30 jaar vastgelegd. Ook in de *Tamils*-zaak vielen de straffen fors lager uit: geëist waren straffen van 10 tot 16 jaar en opgelegd werden straffen van 2 tot 6 jaar. In dit geval had dat alles te maken met het feit dat het OM op het zwaarste deel van de aanklacht niet-ontvankelijk werd verklaard. In één geval, de *Van Anraat* zaak, viel de veroordeling hoger uit dan de eis van de officier: er was 15 jaar geëist en uiteindelijk werd 16,5 jaar opgelegd. In drie andere zaken was de opgelegde straf conform de eis.

Tabel 4 Straffen

	IMT	IMT FE	ICTY	ICTR	ICC	SCSL	SPD	ECCC	Tot.	NL
Veroordeeld	19	25	81	61	1	9	84	1	281	5
Doodstraf	12	7	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	19	0
Levenslang	3	16	4	21	0	nvt	nvt	1	45	1
(Waarvan nog in HB)			(3)	(7)					(10)	
Tijdelijke straf	4	2	77	40	1	9	84	0	217	5
(Waarvan nog in HB)			(14)	(8)		(1)	(0)		(33)	
Laagste straf in jaar	10	7	2	6	14	15	11 m	levenslang	11 m	2,5
Hoogste tijdelijke straf	20	20	40	45	14	52	33,3	nvt	52	16,5
Gemiddeld	16,3	15,7	15,9	14	22,6	38,6	8,8	nvt	15,3	9,3

Bij de bepaling van de straf heeft de Nederlandse rechter zich vooral laten leiden door de ernst van de feiten, onder andere gelegen in het gevoel van onmacht bij de slachtoffers; het gruwelijke leed en de bijzonder pijnlijke dood van sommige slachtoffers en de dramatische gevolgen en schade toegebracht aan de slachtoffers. Het feit dat de misdrijven uit naam van de overheid geschieden, maakte de gevoelens van onmacht bij het slachtoffer extra groot, aldus de rechtbank. Ook speelde in sommige gevallen mee dat het incident waarvoor de betreffende persoon werd veroordeeld niet op zichzelf stond. Als de misdrijven vanuit etnisch-discriminatoire overwegingen waren begaan, dan was dit een strafverzwarende grond. Interessant is verder dat de rechter aangeeft dat niet alleen de internationale rechtsorde maar ook de Nederlandse is geschaad omdat de veroordeelde zich hier te lande bevond en deel wilde uitmaken van de Nederlandse samenleving. De noodzaak om een afschrikwekkend signaal in de vorm van een straf af te geven wordt daarbij benadrukt.

Bij de bepaling van de straf werd tevens rekening gehouden met de persoon van de veroordeelde. Daarbij speelde de maatschappelijke positie van de betreffende persoon een

rol, alsook de leeftijd en het feit of het een ontwikkeld en vooraanstaand persoon betrof. Ook werd rekening gehouden met de houding van de veroordeelde tijdens het proces. Het werkte negatief als de veroordeelde geen blijk had gegeven de verwerpelijkheid van zijn handelen in te zien en verder ook geen blijk gaf van inzicht, inkeer of spijt. Joseph M. werd bijvoorbeeld een kille harteloze houding en volledig gebrek aan empathie verweten. De eventueel straf verminderende omstandigheden zoals hoge of juist lage leeftijd; het gegeven dat de kans op herhaling verwaarloosbaar is; het gegeven dat de misdrijven al geruime tijd geleden hadden plaatsgevonden en de veroordeelde geen eerdere veroordelingen op zijn naam had, legden in verhouding tot de strafverzwarende omstandigheden tot op heden te weinig gewicht in de schaal om effect op de uiteindelijke straf te hebben.

Daderprofiel

Van de in Nederland veroordeelde verdachten ging het in 4 gevallen om 1F vluchtelingen (de twee Afghanen, de Congolese folteraar en Joseph M). Yvonne B. was eveneens als vluchteling naar Nederland gekomen in het kader van gezinshereniging, maar in haar geval ontstond de verdenking pas nadat zij de Nederlandse nationaliteit had verkregen. Naast Yvonne B. hebben ook Van Anraat en de nog terecht staande Kouwenhoven de Nederlandse nationaliteit. Bij de 5 verdachten in de *Tamils*-zaak, hadden sommige wel en andere geen vaste woon- en verblijfplaats in Nederland.

Meest opvallende kenmerk van de door internationale straftribunalen en hoven veroordeelde daders was dat het vrijwel uitsluitend om mannen ging. Van de 281 veroordeelde daders waren er slechts 2 (dus minder dan 1 %) een vrouw: Biljana Plavsic werd in 2003 voor misdrijven tegen de menselijkheid door het Joegoslaviëtribunaal veroordeeld tot 11 jaar gevangenisstraf en Pauline Nyiramasuhuko werd door het Rwanda tribunaal in 2013 als eerste vrouw veroordeeld voor genocide. Zij kreeg een levenslange gevangenisstraf. Beide veroordeelde vrouwen waren politici.⁸⁸ In Nederland is één van de 11 veroordeelden een vrouw, Yvonne B. en daarmee ligt het gemiddelde percentage van veroordeelde vrouwen dus aanmerkelijk hoger dan bij de internationale tribunalen (9% versus 1%). In Nederland was de jongste dader ten tijde van de misdrijven 26 en de oudste 52.⁸⁹ De jongste dader die werd veroordeeld door een internationaal straftribunaal was 14 ten tijde van de misdrijven en dus eigenlijk een kindsoldaat en de oudste 74. De gemiddelde leeftijd –zowel internationaal als in Nederland – was rond de 40 jaar. De gemiddelde leeftijd ten tijde van de uitspraak in eerste aanleg was in Nederland 52 jaar wat iets hoger is dan de gemiddelde leeftijd van de veroordeelden bij de internationale straftribunalen en hoven, die ligt op 49 jaar ten tijde van de uitspraak in eerste aanleg.

De meeste door internationale straftribunalen veroordeelde daders waren lid van een militaire of paramilitaire organisatie (71%) en stonden aan de kant van de regering. Dit profiel verschilt van de gemiddelde door Nederland veroordeelde daders: slechts 4 veroordeelden maakten deel uit van een militaire of paramilitaire organisatie, terwijl 5 van de 11, dus bijna de helft, van de veroordeelden in Nederland tegen de regering streed. Als we naar de rang van de in Nederland veroordeelde daders kijken, dan zou alleen een van beide Afghaanse veroordeelden (HH) als een hoog geplaatste dader gekwalificeerd kunnen worden, daar hij een hoge generaal was en vooral ook onderminister van staatsveiligheid. Zijn direct ondergeschikte (JH) alsook Yvonne B. en misschien ook een van de verdachten in de Tamilszaak zouden in de midden categorie geplaatst kunnen worden. JH was hoofd

88. Daarnaast zijn ook nog twee andere vrouwen door een internationaal straftribunaal aangeklaagd. Dat zijn leng Thirith die door het Cambodja tribunaal is aangeklaagd maar inmiddels vanwege ziekte is vrijgelaten en Simone Gbagbo die door het Internationaal Strafhof is aangeklaagd maar momenteel nog vast zit in Ivoorkust.

89. Mocht Kouwenhoven veroordeeld worden, dan zal hij de oudste in Nederland veroordeelde dader zijn.

van de afdeling verhoor bij de militaire inlichtingendienst KhaD-e-Nezami, de hoofdverdachte in de Tamilszaak was internationaal gezien de verantwoordelijke voor het werven van fondsen voor de strijd van de LTTE en Yvonne was vermoedelijk een van de leiders van een extremistische Hutu partij. Alle andere veroordeelden hadden ofwel een relatief lage rang ofwel – zoals bijvoorbeeld Van Anraat – geen specifieke functie of positie binnen het staatsapparaat dan wel rebellenleger. De grootste groep veroordeelden in Nederland zijn dus personen met een relatief lage rang of zonder enige autoriteit (66%). Het speciale tribunaal in Oost Timor richtte zich noodgedwongen eveneens op verdachten met een lage rang. Als we het totale percentage nemen, dus inclusief het Oost Timor tribunaal, dan zien we dat de veroordeelden per rang ongeveer gelijk zijn (zie tabel 5), maar als we naar de percentages per tribunaal kijken en het Oost Timor Tribunaal niet in de totaalberekening mee betrekken, dan zien we dat alle andere tribunalen zich vooral richten op hoger geplaatste verdachten en zijn de gemiddeldes als volgt: 40% van de veroordeelden had een hoge rang; 29% bevond zich in het middenkader; 24% had een lage rang terwijl 7% van de veroordeelden geen enkele autoriteit had. In dat opzicht is de in Nederland veroordeelde groep dus heel anders dan de door de internationale tribunalen en strafhoven veroordeelde daders.

Tabel 5 Daderprofiel

	IMT	IMTE	ICTY	ICTR	ICC	SCSL	SPD	ECCC	Tot.	NL
Mannen	19	25	80	60	1	9	84	1	279	10
(percentage)	(100%)	(100%)	(99%)	(98%)	(100%)	(100%)	(100%)	(100%)	(99%)	(91%)
Vrouwen	0	9	1	1	0	0	0	0	2	1
(percentage)	(0%)	(0%)	(1%)	(1%)	(0%)	(0%)	(0%)	(0%)	(1%)	(9%)
jongste	32	46	19	24	41	25	14	32	14	26
oudste	66	74	61	70	41	48	51	32	74	52
Gem. leeftijd	48	57	39	43	41	36	32	32	40	40
Hoge rang	18	25	9	17	1	8	0	0	78	1
(percentage)	(95%)	(100%)	(11%)	(28%)	(100%)	(89%)	(0%)	(0%)	(28%)	(9%)
Middel	1	0	23	31	0	1	1	1	58	3
(percentage)	(5%)	(0%)	(28%)	(51%)	(0%)	(11%)	(1%)	(100%)	(21%)	(27%)
Laag	0	0	37	11	0	0	29	0	77	6
(percentage)	(0%)	(0%)	(48%)	(18%)	(0%)	(0%)	(35%)	(0%)	(27%)	(55%)
Voetsoldaat/	0	0	12	2	0	0	54	0	68	1
Burger (percentage)	(0%)	(0%)	(15%)	(3%)	(0%)	(0%)	(64%)	(0%)	(24%)	(9%)

Geseponeerde zaken

Naast de zaken waarin uiteindelijk een uitspraak is gedaan, zijn er uiteraard ook zaken die uiteindelijk niet tot vervolging hebben geleid, waaronder enkele geruchtmakende zaken. Zo werd bijvoorbeeld de zaak tegen Sison waarin het TIM onderzoek deed in 2009 stopgezet. Sison was de leider van de communisten in de Filipijnen en hij werd verdacht van twee moordaanslagen op zijn vroegere medestanders. Sison werd in augustus 2007 aangehouden en er werd een GVO geopend, maar hij werd een kleine maand later weer vrijgelaten. Het OM zette de vervolging voort maar moest in 2009 concluderen dat er onvoldoende bewijs was. In de uitgegeven persverklaring stelt het Landelijk Parket:

“Tijdens het onderzoek op de Filipijnen en in Nederland liep het rechteam echter aan tegen een muur van angst bij getuigen en was er geen bereidheid om verklaringen af te leggen. Uiteindelijk heeft het onderzoek onvoldoende bewijs opgeleverd om de communistenleider te dagvaarden om zich tegenover de strafrechter te verantwoorden. Het onderzoek kan wel worden heropend wanneer nieuwe feiten of omstandigheden daartoe aanleiding geven.”⁹⁰

Op 5 juli 2010 deed Hassan Nuhanovic die als tolk voor Dutchbat werkte aangifte tegen Karremans, Franken en Oosterveen vanwege hun vermeende strafrechtelijke aansprakelijkheid voor de dood van zijn vader en broer (Muhamed en Ibro Nuhanovic) en een collega, Rizo Mustafic die als elektricien voor Dutchbat was aangesteld. Door hen te dwingen de compound te verlaten, zouden zij overgeleverd zijn geweest aan de troepen van Mladic die hen samen met zo'n 7000 andere Moslimmannen hebben geëxecuteerd. Na 'intensief en nauwgezet feitenonderzoek' concludeerde het OM op 7 maart 2013 echter dat zij 'niet strafrechtelijk verwijtbaar betrokken zijn geweest bij de door het Bosnische-Servische leger (VRS) gepleegde misdaden in juli 1995 in Srebrenica.'⁹¹ Overigens heeft de Hoge Raad op 6 september 2013 in een civielrechtelijke procedure bepaald dat de Nederlandse staat wel verantwoordelijk gehouden kan worden voor de dood van de genoemde drie mannen.⁹² Een andere zaak die tot een sepot leidde, was het onderzoek tegen het bedrijf Riwal. De mensenrechtenorganisatie al Haq had aangifte gedaan tegen het bedrijf omdat het kranen en hoogwerkers had geleverd die gebruikt werden om de Israëlische muur tussen Israël en de bezette gebieden te bouwen. Het Internationaal Gerechtshof oordeelde in 2004 al dat de bouw van de muur in strijd met het internationaal recht was.⁹³ Het bedrijf was op de geleverde bijdrage reeds aangesproken door de ministeries van Economische en Buitenlandse Zaken. Na aangifte in 2009 en 2010 vond een doorzoeking plaats.⁹⁴ Op 14 mei 2013 maakte het OM uiteindelijk bekend de vervolging in deze zaak stop te zetten omdat de bijdrage

90. Verklaring van het OM van 31 maart 2009: http://www.om.nl/algemene_onderdelen/uitgebreid_zoeken/@150419/filippijnse/.

91. Persbericht OM van 7 maart 2013. Liesbeth Zegveld zeer kritisch over het feit dat er geen strafrechtelijke actie tegen Dutchbat zijn ondernomen op 6 juli 2010 tegenover de NOS, <http://nos.nl/video/170074-advocaat-liesbeth-zegveld-over-aanklacht-dutchbatleiders.html> en http://www.om.nl/algemene_onderdelen/uitgebreid_zoeken/@160556/persbericht/.

92. HR 6 september 2013, BZ9225. <http://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:HR:2013:BZ9225>.

93. Zie het advies van het Internationaal Gerechtshof op 9 juli 2004, Legal consequences of the construction of a wall in the Occupied Palestinian territories, ICJ Reports 2004, p. 136.

94. Persbericht van 13 oktober 2010, http://www.om.nl/algemene_onderdelen/uitgebreid_zoeken/@154287/onderzoek_naar/. Omdat de rol van het bedrijf gering was en het na de aangifte de werkzaamheden heeft stopgezet, is tot een sepot besloten: persbericht van 14 mei 2013: geen verder onderzoek naar kraanverhuurder, http://www.om.nl/algemene_onderdelen/uitgebreid_zoeken/@160903/verder-onderzoek/.

van Riwal gering was en het bedrijf bovendien al vergaande stappen genomen had om de activiteiten te beëindigen.⁹⁵

Een andere veel besproken zaak is die tegen Jorge Zorreguieta, de vader van koningin Maxima, die deel uitmaakte van de Argentijnse regering ten tijde van de Vuile Oorlog (1976-1983) waarin ruim 30.000 tegenstanders van het regime verdwenen en/of gedood werden. Al in 2001 was aangifte gedaan maar deze werd toen vanwege gebrek aan rechtsmacht afgewezen. In 2011 werd opnieuw aangifte gedaan. Op 16 maart 2012 werd beslist geen strafrechtelijk onderzoek te starten, maar de aangevers verzochten die beslissing in heroverweging te nemen en leverden op 31 januari 2013 daartoe extra stukken. Het OM besliste op 3 september 2013 om geen strafrechtelijk onderzoek in te stellen omdat vervolgingen van 'internationale misdrijven primair plaats moeten vinden in het land waar de misdrijven zijn gepleegd' en Argentinië 'bereid en in staat' is gebleken de misdrijven in genoemde periode te vervolgen en berechten. Daar kwam bij dat Nederland ook na de inwerkingtreding van de WIM slechts beperkte rechtsmacht zou hebben, omdat gedwongen verdwijningen pas na 1 oktober 2003 in Nederland berecht kunnen worden.⁹⁶

6 Slotsom en toekomst van de WIM

De inwerkingtreding van de WIM en het plan van aanpak in de jaren 2002 en 2003 hebben de opsporing van internationale misdrijven een duidelijke impuls gegeven en tot een aantal succesvolle vervolgingen geleid. De afgelopen 10 jaar hebben echter ook aangetoond dat het verrichten van opsporingsonderzoek naar internationale misdrijven complex, moeilijk, arbeidsintensief en duur is. Er is dan ook terecht een apart politieteam opgericht (TIM), de vervolging ligt in handen van gespecialiseerde OvJ's en er is een speciale WIM-kamer ingericht. Getuigen moeten vaak ter plekke gehoord worden en opsporingsambtenaren, aanklagers, raadslieden en RC's reizen in de regel heel wat af. Ook voor de rechters is het een zware last: een rechter wordt voor een WIM zaak gemiddeld 6 maanden van andere zaken vrij geroosterd.⁹⁷ Een WIM-zaak kost de rechtbank en het Hof zo'n 1,5 miljoen Euro per jaar.⁹⁸ Toch doet de Nederlandse rechter het kwantitatief zeker niet slecht in vergelijking met de internationale straftribunalen en het internationale strafhof. Waar het internationale strafhof in de eerste 10 jaar slechts tot 1 veroordeling en 1 vrijspraak is gekomen, daar heeft de Nederlandse rechter maar liefst 9 zaken behandeld en is daarbij tot 7 inmiddels onherroepelijke veroordelingen gekomen. Ook worden de zaken veel sneller afgehandeld. Bovendien sprak Buruma in dat kader van indrukwekkende vonnissen: 'niet alleen omdat het over indrukwekkende misdaden gaat, maar ook omdat de enorme kwaliteit ervan opvalt.'⁹⁹ Op basis van de hier gepresenteerde cijfers kan dan ook niet anders geoordeeld worden dan dat de Nederlandse rechter het ten opzichte van zijn internationale collega bij de internationale strafhoven en tribunalen heel goed doet.

Behalve de succesvolle vervolgingen hebben het Landelijk Parket en TIM ook andere belangrijke successen geboekt. In dit kader moet namelijk ook opgemerkt worden dat 'een

95. Persbericht van 14 mei 2013, http://www.om.nl/algemene_onderdelen/uitgebreid_zoeken/@160903/verder-onderzoek/.

96. Persbericht van 3 september 2013, http://www.om.nl/algemene_onderdelen/uitgebreid_zoeken/@161367/onderzoek-heer/.

97. Ryngaert 2012 die verwijst naar 'Advies aan de minister van Justitie van de Nederlandse Vereniging voor de Rechtspraak inzake het wetsvoorstel verruiming opsporing en vervolging internationale misdrijven.'

98. Brief van de Raad voor de Rechtspraak aan staatssecretaris Teeven van 31 januari 2013 betreffende advies conceptwetsvoorstel tot uitvoering van de te Kampala aanvaarde wijzigingen van het Statuut van Rome inzake het internationaal strafhof.

99. Y. Buruma, 'Internationale misdrijven voor de Nederlandse rechter', *DD* 2007, 8, 112.

substantieel deel van het werk dat wordt verzet door het TIM en LP voor de buitenwereld niet zichtbaar is. Het komt regelmatig voor dat pas in een relatief ver stadium van een oriënterend onderzoek vastgesteld moet worden dat een zaak niet haalbaar is.¹⁰⁰ Toch kan in dergelijke gevallen soms desalniettemin van een succes gesproken worden. Zo heeft Nederlands onderzoek en het voldoen aan rechtshulpverzoeken bijgedragen aan succesvolle aanhoudingen en veroordelingen in andere landen, zoals bijvoorbeeld de aanhouding van Dragan Vasiljkovic in Australië, die werd aangehouden mede na informatie uit Nederland. Vasiljkovic werd door het Joegoslaviëtribunaal een belangrijke verdachte genoemd als deel uitmakend van een criminele organisatie samen met Karadzic, Milosevic en Mladic.¹⁰¹ Zijn uitleveringszaak (van Australië naar Kroatië om aldaar berecht te worden) is momenteel nog hangende.¹⁰² Ten tweede heeft Nederlands opsporingsonderzoek geleid tot belangrijke en waardevolle informatie zoals de Afghaanse dodenlijsten die het Nederlandse parket kon publiceren en die voor veel familieleden van slachtoffers na een jarenlange zoektocht eindelijk zekerheid verschaft over het lot van hun geliefden; de lijsten betekenden ook een feitelijke erkenning van het lot van de slachtoffers.¹⁰³ Ten derde heeft het gegeven dat in Nederland een opsporingsonderzoek werd gestart ertoe geleid dat bepaalde activiteiten werden stopgezet. Zo heeft het Nederlands bedrijf Riwal dat kranen verhuurde ten behoeve van de bouw van de Israëlische muur in de bezette gebieden zijn activiteiten gestaakt toen het opsporingsonderzoek van start ging. Ook dit zijn allemaal belangrijke successen die een gevolg zijn van in Nederland verricht opsporingshandelingen, al dan niet in de vorm van rechtshulp. En hoewel zonder meer geconstateerd kan worden dat het vervolgen van internationale misdrijven een complexe, arbeidsintensieve, langdurige en kostbare zaak is, heeft Nederland in dat opzicht hier de laatste jaren toch goed werk van gemaakt en zijn belofte om een actief beleid te voeren, waargemaakt. Het is alleszins begrijpelijk dat Nederland daar waar het mogelijk is verdachten liever uitlevert en in eigen land laat berechten en veel investeert in mogelijkheden om bijvoorbeeld van genocide verdachten Rwandezers uit te leveren in plaats van zelf te berechten. Toch zal Nederland zich in die gevallen waarin dat niet mogelijk is hopelijk actief blijven inzetten in de vervolging van zich hier te lande bevindende oorlogsmisdadigers en op die manier zal blijven bijdragen aan de strijd tegen de straffeloosheid die zo lang ten aanzien van internationale misdrijven heerste, maar die nu met zowel een Internationaal Strafhof als een actief beleid op nationaal niveau niet meer zo vanzelfsprekend is.

---

100. *Kamerstukken II* 2007/08, 31 200 VI, nr. 193, p. 4.

101. Persbericht Landelijk Parket 12-5-2001, Onderzoek nationale recherche leidt tot aanhouding internationaal gezochte verdachte van oorlogsmisdaden: http://www.om.nl/onderwerpen/internationale/nieuwsberichten/@153558/onderzoek_nationale/.

102. <http://www.theaustralian.com.au/news/nation/captain-dragan-vasiljkovic-appeals-extradition-to-croatia-to-face-war-crimes-charges/story-e6frg6nf-1226725245366>.

103. p de lijsten staan de namen van ruim 4700 namen van verdwenen personen. De lijsten zijn op de site van het OM gepubliceerd en zo voor nabestaanden van over de hele wereld toegankelijk: <http://www.om.nl/onderwerpen/internationale>.